

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

8-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 8 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Baxranov Sherzod

O'ZBEKISTON SSRDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARNI YECHIMINI TOPISHDA BUTUNITTIFOQ PAXTACHILIK ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI O'RNI	10-16
---	-------

Bazarbayeva Nilufar Anorbayevna

MILLIY HUNARMANDCHILIK: USTA-SHOGIRD MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSION JARAYONLARI	17-21
--	-------

Sattarova Marhabo Mamatovna

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY JARAYONLARIGA TA'SIRI	22-30
--	-------

Raxmatov Mirjon

BUXORO VILOYATIDA BOJXONA TIZIMINING SHAKLLANISHI TARIXIDAN	31-38
---	-------

To'xtasinov Mira'zam

SOMONIYLAR DAVLATI: HARBIY ISLOHOTLAR VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI	39-42
---	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Kuliboyev Azamat Shonazarovich

DAVLAT SEKTORIDA HISOBNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	43-48
---	-------

Azgarov Abdumutalib

INTERNET-MARKETINGNING UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA QO'LLANILISHI HOLATI TAHLILI	49-56
---	-------

Ochilov Mels, Sayfiyeva Parizoda

IMPACT OF INDUSTRIAL POLICY ON THE INVESTMENT CLIMATE: INTERNATIONAL EXPERIENCE	57-60
--	-------

Otabekov Javdod

GO'SHT YETISHTIRISH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH VA "AQLLI QISHLOQ XO'JALIGI" IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'NALISHLARI	61-68
--	-------

Navruzov Dilshod Ismatullayevich

AKSIYADORLIK JAMIYATIDA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA'MINLASH	69-74
--	-------

Uralov Temur Boxodir o'g'li

ENERGETIKA KORXONALARI AUDITI NATIJALARINI Hujjatlashtirish VA AUDITORLIK HISOBOTINI TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	75-81
--	-------

Samandarov Og'abek

ENERGIYA XAVFINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA ARDL MODELINING AHAMIYATI	82-86
---	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yuldashev Rustam Daniyrovich

YANGILANAYOTGAN O'ZBEKISTONDA FALSAFIY TARBIYANING JAMIYAT

RIVOJLANISHIDAGI O'RNI 87-93

Adilov Zafar Yunusovich

ATROF-MUHIT TA'LIMI VA EKOLOGIK ONG: BARQAROR KELAJAK SARI YO'L 94-98

Berdikulova Surayyo Aslamovna

IJTIMOY ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI ME'YORLARINING SHAKLLANISHI 99-104

Taniqulov Jonibek Ashirkulovich

ZAMONAVIY O'ZBEKISTON JAMIYATI SHAROITLARIDA TA'LIM MADANIYATI 105-113

Yarbaev Xasan Xazratqulovich

JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASH:

MILLIY VA GLOBAL XAVFSIZLIK KONTEKSTIDA TAHLIL 114-118

Maxsudjonov Kamronjon

MA'RIFIY TASHKILOTLAR TIZIMINING SHAXS MA'NAVIY MADANIYATIGA

TA'SIRINING IJTIMOY-FALSAFIY AHAMIYATI 119-123

Qo'chqarov Oybek G'ulomovich

INDUSTRIYA 4.0 DAVRIDA TA'LIM VA KASB-HUNAR INTEGRATSIYASI:

IJTIMOY-FALSAFIY YONDASHUV 124-128

Otaqulov Elyor Madiyrovich

EKOLOGIK KONFLIKTNING FALSAFIY MOHIYATI 129-136

Mamatqulov Rashid Pazilbekovich

TUSHUNCHA USTIDA MANTIQUIY AMALLAR 137-141

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Niyazov Ravshan Turakulovich

SKOTT TUROVNING "AYBSIZLIK PREZUMPSIYASI" ROMANIDA DIALOGLAR

XUSUSIYATI VA PERSONAJLAR XARAKTERISTIKASI 142-148

Yunusova Xilola Ravshan qizi

KONSEPTUAL INTEGRALLASHUV: O'ZBEK TILIDAGI

"V+(I)B YURA TURMOQ" ANALITIK ASPEKTUAL QURILMA TAHLILI MISOLIDA 149-154

Absalamova Gulmira Sharifovna

LINGVOSEMANTIK YONDASHUVDA ADABIY-LUG'AVIY TERMINLARNING

NAZARIY TAHLILI: KRIS BOLDIK LUG'ATI ASOSIDA 155-158

Dadajanova Aziza Karimullayevna

THE ROLE OF CULTURAL CONTEXT IN TRANSLATION:

A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE 159-170

Bahromjonova Shahnoza Xolmatovna

YAPON XALQ ERTAGIDA TURFA VARIANTLILIK HAMDA ERTAKDAGI

RAMZIY MA'NOLAR: "MOMOTARO" (SHAFTOLIDAN TUG'ILGAN BOLA)

ERTAGI MISOLIDA 171-175

Babajanova Iqbol Salomaddinovna

SHAXS OTLARINING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI 176-180

<i>To'xtayeva Sarvinoz</i> DUNYO VA O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA ETNONIMLARNING O'RGANILISHI	181-184
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> TED XYUZ VA IBRAYIM YUSUPOV SHE'RIYATIDA POETIK ILHOM MANBALARI QIYOSI	185-189
<i>Ismatullayeva Nargiza, Qosimova Malika Xurshidovna</i> CHALLENGES AND INNOVATIONS IN SIMULTANEOUS INTERPRETER TRAINING IN CHINESE UNIVERSITIES: THE ROLE OF TECHNOLOGY IN MODERN PEDAGOGY	190-195

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>O'rinboyev Rustamjon</i> A SOCIO-LEGAL ANALYSIS OF THE EVERYDAY TRANSNATIONAL LIVES OF UZBEK MIGRANTS IN RUSSIA	196-206
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> YER NIZOLARINI SUDLARDA KO'RISH TARTIBI	207-212
<i>G'ofurova Dilafruz</i> AYOLLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN HAYOTGA QARSHI JINOYATLARNING KRIMINALISTIK TAVSIFI: NAZARIY VA AMALIY MUAMMOLAR	213-218
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> PROKUROR TAQDIMNOMASI BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH MASALALARI	219-223
<i>Juraeva Asal</i> OBSTACLES IN ENFORCING ICA AWARDS IN UZBEKISTAN	224-228
<i>Ходжаева Ширин</i> ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И ОБЪЁМ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ООН В СФЕРЕ ОХРАНЫ ЗДОРОВЬЯ	229-239
<i>Imomniyozov Doniyorbek</i> SUN'IY INTELLEKT SOHASIDA ALGORITMIK JAVOBGARLIK: IJTIMOIY, HUQUQIY VA TASHKILIY YONDASHUVLAR	240-250
<i>Asadov Shahriddin Faxriddinovich</i> XIZMATLAR TUSHUNCHASINING HUQUQIY VA IQTISODIY TAHLILI: SIVILISTIK DOKTRINA NUQTAI NAZARIDAN	251-254
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РЕГУЛИРОВАНИЯ АНТИДЕМПИНГОВЫХ И КОМПЕНСАЦИОННЫХ ПОШЛИН В РАМКАХ ВТО И УЗБЕКИСТАНА	255-262
<i>Anarbayev Eldor</i> KONSESSIYALARNI XORIJIY DAVLATLARDA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH	263-269
<i>Ibrohimov Azimjon</i> KORPORATIV IMKONIYATLAR DOKTRINASI: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY QONUNCHILIK	270-278

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Qurbonov G'ulomjon G'afurovich</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISHNING METODLARI, SHAKLLARI VA VOSITALARI	279-285
--	---------

<i>Safarova Nigora Nasilloevna</i> TRANSFORMATIV TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING KOMPETENTLIK YONDASHUVI BILAN BOG'LIQLIGI	286-293
<i>Muxammadjonov Muslimbek</i> OLIY TA'LIMDA TALABA MARKAZLI YONDASHUVNI JORIY ETISH MEXANIZMLARI ...	294-302
<i>Khabibullaeva Dilshoda</i> FUNCTIONS OF CODE-SWITCHING IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING CLASSROOMS IN UZBEKISTAN	303-309
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyeva qizi</i> INNOVATION YONDASHUV ASOSIDA TALABALARDA IJODIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI	310-314
<i>Hamidov Sherali Shirinovich</i> BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA ZAMONAVIY TA'LIM TALABLARI VA YO'NALISHLARI	315-320
<i>Sattoriy Shohruh</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TA'LIM SIFATINI NAZORAT QILISH MEXANIZMLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI	321-325
<i>Tadjiyeva Nodira Yusupjanovna</i> TALABALARDA MUOMALA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KOMMUNIKATSIYA JARAYONINING AHAMIYATI	326-331
<i>Sharofutdinova Ra'noxon Shavkatovna</i> "NURLI MASKAN" TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUVCHILARNI IJTIMOY HAYOTGA TAYYORLASH BO'YICHA KORREKSION-PEDAGOGIK ISHLARNING TASHKIL ETILISHINI O'RGANISH VA NATIJALAR TAHLILI	332-336
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> TO THE CONTENT OF PRACTICAL CLASSES ON THE MODULE "DECISION SUPPORT SYSTEMS" OF THE ACADEMIC DISCIPLINE "INFORMATION TECHNOLOGIES IN MANAGEMENT"	337-341

Received: 20 July 2025
Accepted: 5 August 2025
Published: 10 August 2025

Article / Original Paper

INTERETHNIC TOLERANCE IN UZBEKISTAN AND ITS IMPACT ON SOCIO-POLITICAL PROCESSES

Sattarova Marhabo Mamatovna

History teacher at Secondary School No. 13, Termiz city

Email: sattorovamarhabo43@gmail.com.uz

Abstract. In this article, the cultural and political influence of inter-ethnic tolerance and globalization in our country and the actions taken in our country to support tolerance and enrich the knowledge and outlook on inter-ethnic relations and tolerance in Uzbekistan. , in which the ideas of tolerance and inter-ethnic friendship were awakened, the consciousness of young people was informed about tolerance and inter-ethnic harmony. Analysis of the speed of priorities, large-scale democratic reforms, political, economic, social, spiritual liberalization and other aspects of society's life, cooperation between political forces and parties, the principle of inter-ethnic harmony, inter-religious tolerance are the most important aspects of social development. information was given about the implementation of one of the important factors.

Keywords: tolerance, political tolerance, tolerance, international, religious, globalization, International Day of Tolerance, "Declaration of Principles of Tolerance", gender, Joseph, racial, geographical, directional.

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY JARAYONLARIGA TA'SIRI

Sattarova Marhabo Mamatovna

Termiz shahar 13-umumiy o'rta ta'lim maktabining tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda yurtimizda millatlararo tolerantlik va globallashuv jarayonida madaniy-siyosiy ta'siri va tolerantlikni qo'llab quvvatlash bo'yicha yurtimizda olib bo'layotgan xatti-harakatlar va O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik bo'yicha bilim va dunyoqarashini boyitish, ularda bag'rikenglik va millatlararo do'stlik g'oyalarini uyg'otish, yoshlar ongi shuurini bag'rikenglik, millatlararo totuvlik to'g'risida ma'lumot berib o'tilgan. Davlatimizda olib borilayotgan keng islohotlar orqali ustuvor yo'nalishlar sur'atini, keng ko'lamli demokratik islohotlarni, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, ma'naviy jihatdan erkinlashtirish va jamiyat hayotining boshqa jabhalarida erishilgan salmoqli muvaffaqiyatlar tahlili, siyosiy kuchlar va partiyalar o'rtasidagi hamkorlik, millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikenglik tamoyili ijtimoiy taraqqiyotning eng muhim omillaridan birini amalga oshirishga qaratilganligi haqida ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: tolerantlik, siyosiy tolerantlik, bag'rikenglik, millatlararo, diniy, globallashuv, xalqaro bag'rikenglik kuni, "Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi", gender, irqiy, jug'rofiy, yo'nalishli.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I82025N03>

Kirish

Tolerantlik (lot. tolerantia — sabr-toqat), bag'rikenglik — o'zgalarning turmush tarzi, xulq-atvori, odatlari, his-tuyg'ulari, fikr-mulohazalari, g'oyalari va e'tiqodlariga nisbatan toqatli bo'lish. Hozirgi dunyoda tolerantlik o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiyotning globallashuvi va yanada mobillashuvi, kommunikatsiyalarning tez rivojlanishi, integratsiya va o'zaro bog'liqlik, keng miqyosli migratsiya va aholining ko'chib yurishi va boshqa jamiyatda tolerantlik tamoyilining ahamiyatini kuchaytiradi. Bag'rikenglik tamoyiliga ko'ra, har kim o'z

e'tiqodiga amal qilishda erkindir va har kim bu huquqqa boshqalar ham ega ekanligini tan olmog'i lozim. Bir kishining qarashlari boshqalarga majburan singdirilishi mumkin emas. Tolerantlikni alohida shaxslar, guruhlar va davlatlar namoyon qilishi lozim. Tolerantlikni har tomonlama qo'llab-quvvatlash maqsadida YUNESKO "Bag'rikenglik tamoyillari deklaratsiyasi"ni qabul qilgan (1995-yil 16-noyabr).[3; 5-10 b] Jamiyatda turli xalqlar, millatlar va dinlarning o'ziga xos xususiyatlariga nisbatan tolerantlik munosabatini O'zbekiston misolida ko'rish mumkin.

Asosiy qism

Mamlakatimizda millatlararo bag'rikenglik. Mamlakatimizda turli toifadagi odamlar, siyosiy kuchlar va partiyalar o'rtasidagi hamkorlik, millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikenglik tamoyili ijtimoiy taraqqiyotning eng muhim omillaridan biridir. O'zbekistonda 130 dan ziyod millat va elat vakillari istiqomat qiladi. Ular o'rtasida asrlar davomida milliy nizolar bo'lmagan va bu xalqimizning azaliy bag'rikengligini ko'rsatadi. 16 dan ziyod konfessiyaga mansub din vakillari yurtimizda hamkor, hamjihat yashab kelayotgani esa dinlararo tolerantlikning yaqqol namunasidir. Amalga oshirilayotgan ustuvor yo'nalishlar sur'atini, keng ko'lamli demokratik islohotlarni, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, ma'naviy jihatdan erkinlashtirish va jamiyat hayotining boshqa jabhalarida erishilgan salmoqli muvaffaqiyatlar tahlili O'zbekiston xalqi yagona g'oya — O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha olijanob maqsadlar va g'oyat muhim vazifalarga erishishdan iborat yagona maqsad atrofida birlashganligini ta'kidlash uchun barcha asoslarni beradi. Shu bilan birga, xalqaro va mintaqaviy munosabatlarda davom etayotgan globallashuv va transformatsiya, dunyoda iqtisodiy, siyosiy, milliy, diniy va boshqa ziddiyatlar kuchayib, axborot va kiber makonlarda qarama-qarshi kurash ortib borayotgan bir sharoitda millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalarini yanada rivojlantirish sohasida o'z yechimini taqozo etayotgan bir qator dolzarb masalalar saqlanib qolmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi ishlab chiqildi. Strategiyada beshinchi yo'nalish sifatida "Xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlash hamda chuqur o'ylangan, o'zaro manfaatli va amaliy tashqi siyosat sohasidagi ustuvor yo'nalishlar" belgilandi.[6; 33-41 b] Bu ham yurtimizda fuqarolarimiz xavfsizligi, millatlar va diniy bag'rikenglikka berilayotgan ulkan e'tibordan dalolat beradi. Taraqqiyotning asosiy omillaridan biri bo'lgan bag'rikenglik borasida 1995-yil 16-noyabrda BMT tizimida Fan, ta'lim va madaniyat sohasida ixtisoslashgan tashkilot (YUNESKO) bosh konferensiyasining 28-sessiyasida "Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi" qabul qilindi. Deklaratsiyada irqi, jinsi, kelib chiqishi, tili, dinidan qat'iy nazar, bag'rikenglikni targ'ib etish, inson huquq va erkinliklariga hurmat bilan qarash kabi majburiyatlar belgilab qo'yilgan.[3; 5-10 b] 1998-yil 6-noyabrda Toshkentda o'tkazilgan YUNESKO Ijroiya Kengashining 155-sessiyasida "Tinchlik madaniyati va YUNESKOning a'zo davlatlaridagi faoliyati" deklaratsiyasi qabul qilindi. YUNESKOning "Tinchlik madaniyati" konsepsiyasi BMT tomonidan ma'qullanib, 2000-yil "Xalqaro tinchlik madaniyati yili", 2001-yil esa "Xalqaro madaniyatlararo muloqot yili" deb e'lon qilindi.[7; 9-16 b] Yurtboshimiz Sh.Mirziyoyev tashabbusi bilan ishlab chiqilgan 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasining 74-maqsadi diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlikni ta'minlash sohasiga qaratilgan. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning 2022-yil Oliy Majlisga

yo'llagan murojaatnomasida ham "Millati, tili va dinidan qat'i nazar, O'zbekistonni o'zining Vatani deb biladigan, uning ravnaqi uchun hissa qo'shib kelayotgan har bir fuqaro bundan buyon ham davlatimiz va jamiyatimizning e'tibori va ardog'ida bo'ladi. Millatlararo do'stlik, diniy konfessiyalar o'rtasidagi hamjihatlik, ijtimoiy bag'rikenglik muhitini yanada mustahkamlash uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etamiz" deya ta'kidlab o'tgan edilar.[11] Globallashuv va bag'rikenglik hozirgi vaqtga kelib tobora globallashib borayotgan dunyoda bag'rikenglik tamoyili ijtimoiy-ma'naviy hayot turli sohalarida katta qiziqish uyg'otmoqda. Inson, jamiyatning mohiyati, ularning kelajakdagi taqdiri muammolari nuqtai nazaridan qaraganda, bag'rikenglik masalasining har tomonlama turli darajadagi yondashuvlar ro'y bermoqda. XXI asr boshlariga kelib "bag'rikenglik" tushunchasi jamiyat hayotida noyob madaniy hodisa darajasiga ko'tarildi. Dastlabki vaqtlarda u murosai-madora ma'nosida e'tirof etilgan bo'lsa, bora-bora uning ma'no-mohiyati kengaya bordi. Hozirgi vaqtga kelib, ijtimoiy fanlarning sohaları — etika, tarix, psixologiya, pedagogika, sotsiologiya, falsafa va boshqalarda bag'rikenglik tushunchasi bevosita foydalanilmoqda. Bag'rikenglik shunchaki tushuncha emas, balki jamiyat ma'naviy hayotining tarkibiy qismi sifatida muayyan ijtimoiy-ma'naviy hodisa, xilma-xil tur, shakl va talqinlardagi noyob holat sifatida tushunilmoqda. Bag'rikenglik tamoyilining o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, hodisalarning tafovutlari, ziddiyatlari, farqlari haqida so'z borganda unga ehtiyoj paydo bo'ladi, Umuman, bag'rikenglik sabrlik yoki befarqlik deb emas, turli madaniyat, din, antropologik toifalarda namoyon bo'ladigan xilma-xilliklarga hurmat va ehtirom bilan yondashish degan ma'noda talqin etiladigan bo'lib qoldi. Bunday birdan-bir chegara yoki cheklash shundan iboratki, xilma-xillik umume'tirof etilgan insonparvarlik me'yorlaridan chetga chiqmasligi kerak, bunda insoniyatning mazkur me'yorlarni qabul qilishi nazarda tutiladi. Hozirgi kunda ushbu muammo butun insoniyat uchun alohida ahamiyat kasb etmoqda. Globallashib borayotgan dunyoda bag'rikenglik obyektiv voqelikka aylanib, xalqaro ma'no kasb eta boshladi. Bag'rikenglik fuqarolik jamiyatini barpo etishda tag-zaminli demokratik qadriyatga, zamonaviy tamaddunning yashab, rivojlanishining zarur shartiga aylana boshladi. Hozirgi kunga kelib, bag'rikenglik ijtimoiy munosabatlarning yangi toifasi deya talqin etilmoqda. Bag'rikenglik hodisasining noyob mohiyati uning fanlararo xususiyatidan iborat bo'lib, u shuning uchun ham aksariyat gumanitar fanlar tomonidan o'rganilmoqda. Garchi bag'rikenglik voqeligini o'rganish sohasida ayrim natijalarga erishilgan bo'lsa ham, bu tushunchaning ilmiy kategoriya sifatida amaliy yo'nalish mohiyati haligacha aniq ta'riflab berilgan emas. Bag'rikenglikning ma'no va mohiyati turli xalqlarda bir-biriga o'xshash tarzda talqin etiladi. Masalan, ispan tilida — o'z g'oyalardan farqlanuvchi fikrni tan olish usuli; fransuzchada — o'zgalardan sendan ko'ra boshqacharoq o'ylashlari yoki harakat qilishlari mumkinligiga yo'l qo'yish; inglizchada — sabr-toqatli, iltifotli bo'lish; xitoychada — boshqalarga nisbatan kechiruvchan, muruvvatli, oliyjanob bo'lish; arabchada — kechirimli, marhamatli, yumshoq, muruvvatli, rahmli, oliyjanob, sabrli bo'lish; ruschada — nimagadir yoki kimgadir nisbatan sabrli bo'lish, og'ir-vazmin, chidamli bo'lish; nimagadir yoki kimgadir toqat qilish, o'zgalarning fikri bilan hisoblashish, iltifotli bo'lish; o'zbekchada — boshqalarga nisbatan bag'ri ochiqlik, o'zgalarning turmush tarziga, fe'l-atvoriga, urf-odatlariga, his-tuyg'ulari, fikr-muzohazalari, g'oyalari va e'tiqodlariga muruvvatli bo'lish va h.k. ma'nolarni bildiradi. Darhaqiqat, mazkur so'zning etimologiyasiga nazar solinsa, ijtimoiy munosabatlarda tolerantlik iborasining chin insoniy ma'nosi hamfikrlik, hamjihatlik, shaxslararo amaliy muloqotga to'g'ri keladi. Tolerantlik atamasini nazariy va amaliy qo'llashda

1995-yilgi “Tolerantlik tamoyillari Deklaratsiyasida berilgan ta’rifga tayanilmoqda. Mazkur hujjatda bunday deyilgan: Bag’rikenglik — bizning dunyomizdagi turli boy madaniyatlarni o’zini ifodalashning va insonning alohidaligini namoyon qilishning xilma-xil usullarini hurmat qilish, qabul qilish va to’g’ri tushunishni anglatadi. Uni bilim, samimiyat, ochiq muloqot hamda hur fikr, vijdon va e’tiqod vujudga keltiradi. Bag’rikenglik — turli-tumanlikdagi birlikdir. Bu faqat ma’naviy burchgina emas, balki, siyosiy va huquqiy ehtiyoj hamdir. Bag’rikenglik — tenglikka erishishni musharraf qilguvchi va urush madaniyatsizligidan tinchlik madaniyatiga eltuvchidir. Bag’rikenglik — eng avvalo insonning universal huquqlari va asosiy erkinliklarini tan olish asosida shakllangan faol munosabatdir. Har qanday vaziyatda ham bag’rikenglik ana shu asosiy qadriyatlarga tajovuzlarning bahonasi bo’lib xizmat qilmaydi. Bag’rikenglikni alohida shaxslar, guruhlar va davlatlar namoyon qilishi lozim. Bag’rikenglik — inson huquqlarini qaror toptirish, plyuralizm (shu jumladan, madaniy plyuralizm), demokratiya va huquqning tantanasi uchun ko’maklashish majburiyatidir. Bag’rikenglik aqidabozlikdan, haqiqatni mutlaqlashtirishdan voz kechishni anglatuvchi va inson huquqlari sohasidagi xalqaro-huquqiy hujjatlarda o’rnatilgan qoidalarni tasdiqlovchi tushunchadir.[3;5-10 b]

Bag’rikenglikni namoyon qilish inson huquqlariga ehtiromlar bilan hamohang, u ijtimoiy adolatsizlikka nisbatan sabr-toqatli munosabatda bo’lishni, o’z iymon-e’tiqodidan voz kechish yoxud boshqalarning e’tiqodiga yon berishni anglatmaydi. U shuni anglatadiki, har kim o’z e’tiqodiga amal qilishda erkindir va har kim bu huquqqa boshqalar ham ega ekanligini tan olmog’i lozim. U yana shuni anglatadiki, odamlar o’z tabiatiga ko’ra (tashqi ko’rinishi, qiyofasi, o’zini tutishi, nutqi, xulqi va qadriyatlari jihatidan farqlanishi e’tirofga loyiq) barobarida ular dunyoda yashashga va o’zlarining ana shu individualligini saqlab qolishga haqlidirlar. U yana shuni anglatadiki, bir kishining qarashlari boshqalarga majburan singdirilishi mumkin emas. Fandagi tasniflashga binoan tolerantlikning 12 ta tipi: gender, yosfe, ma’lumot, millatlararo, irqiy, diniy, jug’rofiy, sinflararo, fiziologik, siyosiy, yo’nalishli, marginal tiplari mavjud. Hozirgi globallashtirish sharoitida bag’rikenglikni madaniy taraqqiyotning zarur sharti deb bilmoq kerak.

Hozirgi zamon bag’rikenglik madaniyati o’tkir o’zaro ziddiyat sharoitida shakllanayotganligini aytib o’tmoq kerak. Bu esa, insoniyatning ijtimoiy munosabatlar madaniyatini ancha yuqori pog’onaga ko’tarishni va buning uchun sodir bo’layotgan o’zgarishlarning mazmun va mohiyatini yaxshiroq anglab olishni talab qiladi. 2000-yilning sentyabrida BMTning Ming yillik sammitida to’plangan dunyodagi ko’pgina mamlakatlar rahbarlari insoniyat oldida turgan va sivilizatsiyani saqlab qolish maqsadida kechiktirmay hal etilishi lozim bo’lgan asosiy muammolarni belgilab olganlar. Sammit deklaratsiyasida butun insoniyat uchun juda katta ahamiyatga ega bo’lgan oltita qadriyat ta’riflab berilgan. Bular erkinlik, tenglik, birdamlik, mas’uliyat tufayli bo’lgan tabiatga hurmat bilan bir qatorda tolerantlik ham xalqaro munosabatlarning asosi sifatida tilga olingan.[5;18-24 b]

Insoniyat XXI asrga qadam qo’ygan paytdan boshlab yer kurrasining turli mintaqalarida zo’ravonlik haddan oshib, xalqaro terrorizm kuchayganligi ham kuzatilmoqda. Hozirgi paytda ko’pincha etnik, diniy, mafkuraviy tafovutlar ekstremistik fe’l-atvor shakllari uchun bahona bo’lmoqda. O’z g’arazli maqsadlarini ko’zlovchi muayyan siyosiy kuchlarning g’alamisliklari esa vaziyatni tobora keskinlashtirmoqda. Ekstremizmning kuchayishi esa tinchlikka, insoniyatning barqaror va xavf-xatarsiz rivojlanishiga tahlika soluvchi yangi xavf xatarlar orasida oldingi o’rinlardan biriga chiqib oldi. BMT e’lon qilgan g’oyalar, oliy maqsadlar va tamoyillar bilan siyosiy-milliy, iqtisodiy va boshqa maqsadlarga erishish maqsadida zo’ravonlikning

yashovchanligini ko'rsatuvchi haqiqiy jarayonlar orasida katta tafovut borligi yaqqol ko'rinib turibdi.

Dunyodagi deyarli barcha mamlakatlar ko'p millatli hisoblanadi. Globallashuv ham yana shu jarayonga o'z ta'sirini o'tkazadi. Yana ham aniqroq qilib aytganda, globallashuv turli millatlarning o'zaro aralashib yashash jarayonlarining kuchayishiga o'z ta'sirini o'tkazadi. Bu jarayonning millatlararo munosabatlarga ta'siri nihoyatda katta. Buni quyidagilarda ko'rishimiz mumkin. Birinchidan, yuqorida ta'kidlaganimizdek, insoniyat mavjud ekan, millatga mansublik tuyg'usi uning ma'naviyatining yuksak ko'rinishi sifatida namoyon bo'lib qolaveradi. Shu ma'noda hech kim o'z millati sha'ni, g'ururi, or-nomusi toptalishiga befarq bo'lolmaydi. Ikkinchidan, globallashuv ko'p millatli mamlakatlarda milliy madaniyatlardagi o'ziga xoslikning asta-sekinlik bilan yemirilishiga olib kelishi mumkin. Bu jarayondagi muammo shundaki, millatning ma'naviyatidagi o'ziga xoslikka ega bo'lmagan millat va elat vakillarning milliy ma'naviyatiga globallashuv jarayonining o'tkazadigan ta'siri kuchli bo'ladi. Chunki unga har doim "zaryad", kuch-quvvat va ilhom bag'ishlab turadigan milliy-madaniy ildizlardan o'sib keladigan ehtiyoj darajasiga foydalanish imkoniyati cheklangan. Boz ustiga millat ma'naviyatiga globallashuv ta'sirida shakllanayotgan "ommaviy madaniyat"ning singib borishi, va boshqa millatlar vakillarning madaniyati bilan o'zaro boyitilib borish imkoniyati ham barham topib boradi. Bunday sharoitda, nisbatan kam taraqqiy qilgan davlatlarda yashayotgan turli millat, elat vakillari va millat ma'naviyatining o'zaro ta'sir etish va boyish jarayonining o'rnini taraqqiy qilgan mamlakatlar xalqlari tomonidan shakllantirilayotgan "ommaviy madaniyat"ning ta'sir o'tkazish jarayoni egallashi mumkin bo'ladi. Bu, o'z navbatida, milliy ma'naviyatdagi o'ziga xoslikning yemirilib borishiga, uning ta'sirida ko'p millatli mamlakatlardagi milliy-ma'naviy "yaqinlik" mohiyatining buzilishiga olib keladi. Bu ham millatlararo munosabatlarning barqaror rivojlanishiga o'zining salbiy ta'sirini o'tkazadi. Millatlar mavjud ekan, ular o'rtasida o'zaro munosabatlar ham mavjud bo'ladi. Shunday ekan, bugun globallashuvning bu jarayonga o'tkazayotgan salbiy ta'sirining oldini olish haqida bosh qotirish va samarali mexanizmlarni topish o'z mustaqilligini, erkini, o'ziga xosligini qadrlashga qodir bo'lgan barcha millatlar oldida turgan eng dolzarb vazifa hisoblanadi. Globallashuv chuqurlashib, shiddat bilan rivojlanib borgani sari uning milliy o'ziga xoslikni yemiruvchi ta'siriga qarshi qaratilgan samarali omillarning shakllanishi ham muqarrardir. Buning uchun esa jahon xalqlarining milliy xususiyatlarni saqlab qolish va rivojlantirishga yo'naltirilgan harakatini vujudga keltirish lozim bo'ladi. Bu harakatda millatlar madaniyatining o'zaro boyishi tabiiy jarayon sifatida kechishiga erishish katta ahamiyatga ega.[8; 21-27 b] Birinchidan, asosiy ziddiyat globallashuv bilan millatlarning o'zligini anglashga bo'lgan intilishi o'rtasida vujudga keladi. Globallashuv o'zining eng yuqori pallasiga yetgandan keyin, uning milliy o'ziga xoslikni yemirishga ta'sir o'tkazish imkoniyati barham topadi. Chunki milliy o'zlikni anglash umuminsoniy qadriyat sifatida globallashuv "beradigan" har qanday "farovonlikdan ustun darajaga ko'tarilib boradi. Ikkinchidan, globallashuvning turli millat va elatlar hayotiga ta'siri kuchayib boradi. Bu jarayon ma'lum bosqichga yetganda, ularning "uyg'onishi" o'z huquq, erkinligini anglab yetish jarayonini ham kuchaytiradi. Natijada, bugun globallashuv ta'sirida milliy chegaralar "barbod" bo'layotgan bo'lsa, istiqbolda ularning qayta tiklanish jarayonlari boshlanadi. Bu nafaqat yirik shuningdek, kam sonli millatlar va elatlarning o'zligini anglash jarayonini, ularning o'z zaminlariga "qaytishi"ga intilishini kuchaytiradi. Bundan kelib chiqadigan xulosa shundan iboratki, globallashuv qanchalik qudratli jarayon bo'lmasin, u

millatlarning o'ziga xosligiga muayyan ta'sir o'tkazishi mumkin, ammo uni butunlay barbod qilishga qodir emas. Globallashuv tolerantlik muammosiga yangi sifat va o'tkirlik baxsh etadi.

Jahon hamjamiyatidagi bag'rikenglik. Jahon hamjamiyati davlatlar o'rtasida bag'rikenglik munosabatlarini o'rnatishga katta e'tibor berilmoqda, zo'ravonlikka barham berish, tinchlikni ta'minlashning yangi yo'llarini izlamoda va ko'p hollarda bunga erishmoqda ham. Shu jihatdan olganda, Yevropa mamlakatlari va ularning uyushmasi bo'lmish Yevropa Ittifoqining bag'rikenglik g'oyalarini targ'ib qilish va shu yo'ldan borayotgan kuchlarni jipslashtirish sohasidagi faoliyati diqqatga sazovordir. Fransiya poytaxti Parijda 2008-yil 7-oktyabr kuni bo'lib o'tgan birinchi yig'ilishida Yevropa bag'rikenglik va kelishuv Kengashi ta'sis etilgan edi. Mazkur Kengashning asosiy maqsadi bag'rikenglik sohasida Yevropadagi vaziyatni monitoring qilish, qit'ada dinlararo va millatlararo munosabatlarni yaxshilash yuzasidan milliy hukumatlar va xalqaro tashkilotlarga takliflar va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Kengash dunyoda ksenofobiya, antisemitizmga va irqiy kamsitishga qarshi kurash maqsadini ko'zlovchi xalqaro tashkilotlardan biridir. 2008-yil 9-16-noyabr kunlari Bag'rikenglik Kengashi "Yevropada tolerantlik haftaligi" nomli xalqaro tashabbusi doirasida bir qator tadbirlarning tashabbuskorlari va tashkilotchilaridan biri bo'ldi. Bu loyiha "Billur tun" voqealarning 70 yilligi va Xalqaro bag'rikenglik kuniga bag'ishlandi. Rasmiy tadbirlar jarayonida Kengash Yevropa Parlamentiga "Umumyevropa tolerantlik konvensiyasi" loyihasini va "Tolerantlik oq kitobi" konvensiyasini taqdim etdi. Mazkur hujjatlar Yevropada bag'rikenglik tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilishga qaratilgan. "Yevropada tolerantlik haftaligi"ni Yevropa bag'rikenglik va kelishuv Kengashi, Yevropa yahudiylar kongressi, Yevropa Parlamenti. Yevropa Kengashining Parlament Assambleyasi, Rossiya yahudiylar kongressi, "Xolokost xotirasi jahon forumi" Fondi, "Yad Vashem" falokat va qahramonlik Milliy memoriali tashkilotlari uyushtirdi. 2008-yilda Yevropa Bag'rikenglik va Kelishuv Kengashi bag'rikenglik sohasidagi Yevropa mukofoti — Tolerantlik medalini ta'sis etgan. Bu mukofot Yevropada sabr-toqat va o'zaro hurmat g'oyalarini targ'ib qilish, shuningdek, ksenofobiya, irqiy va diniy kamsitishga qarshi kurash sohasidagi atoqli arboblarning xizmatlarini taqdirlash uchun ta'sis etildi. Tolerantlik medali qarindosh-urug'lari ekstremizmga va toqatsizlikka qarshi kurashda halok bo'lgan oilalarga ham topshiriladi. O'zbekiston dunyoning ko'pmillatli davlatlaridan biri ekanligi, bu yerda yuzdan ortiq millat va elat vakillari istiqomat qilayotgani, ularning har biri noyob moddiy va ma'naviy madaniyatga ega ekanligi ma'lum. Ularning aksariyati asrlar davomida shu yerda yashab, etnik birlik sifatida shakllangan va shu ma'noda O'zbekistonning tub joy xalqlari hisoblanadi. O'zbek xalqining bag'rikengligi tufayli O'zbekiston hududida turli xalqlarning noyob birligi va xilma-xilligi, ma'naviy mushtarakligi shakllangan. [10; 39-45-b]. Jamiyatdagi bag'rikenglik muhitini baholash uchun ijtimoiy muassasalar va rasmiy tashkilotlar bag'rikenglik munosabatlarini qanday qo'llab-quvatlayotganliklarini e'tiborga olmoq kerak. Shu jihatdan olganda, keyingi 1,5-2 yil mobaynidagina millatlararo munosabatlarga taalluqli bir qancha hujjatlar qabul qilindi. Chunonchi, "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi" V bobida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 19-maydagi Farmonida, Prezidentimizning BMT Bosh Assambleyasi 72-sessiyasida so'zlagan nutqida, Oliy Majlisga Murojaatnomasida, Baynalmilal madaniyat markazi tashkil etilganligining 25 yilligiga bag'ishlangan nutqida, boshqa ko'pgina hujjatlarda millatlararo munosabatlarga, bu muhim sohadagi vazifalarga alohida ahamiyat berildi.[11; 5-6 b]

Bag'rikenglik – bu insonparvarlik tamoyillari va amaldagi qonunlarga zid bo'lmagan, boshqa insonlarning huquq va erkinliklariga daxl qilmaydigan turli fikrlar hamda xatti-harakatlarga nisbatan ochiq, halol va faol munosabatda bo'lishdir. Bu fazilat insonning dunyoqarashini shakllantiradi, jamiyatda konstruktiv fikr yurituvchi fuqarolarning paydo bo'lishiga hamda mamlakatdagi barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, O'zbekiston qadimdan bag'rikenglik yurti sifatida tan olingan. Movarounnahr zaminida bu fazilat shakllanganiga asosli dalillar mavjud. Bu bilan biz haqli ravishda faxrlanishimiz mumkin. Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Imom Buxoriy, Amir Temur, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi buyuk ajdodlarimiz insonparvarlik va bag'rikenglik timsoli bo'lib, bu fikrni tasdiqlaydi. Bugungi kunda ham O'zbekiston millatlararo totuvlik, bag'rikenglik va diniy hamjihatlik sohalarida o'zining mustahkam pozitsiyasini saqlab kelmoqda. Ko'pmillatli, ko'pkonfessiyali va ko'ptilli jamiyatda totuvlikni ta'minlab kelayotgan mamlakat sifatida O'zbekiston bu borada katta tajriba to'plagan va bu tajriba uning muhim belgilaridan biriga aylangan.

O'zbekistonda yashovchi turli millatlar o'rtasida hamjihatlik va o'zaro hamkorlik muhitini ta'minlash dolzarb va ustuvor masalalardan biridir. Aholining 64 foizini yoshlar tashkil etishini, shuningdek, mamlakat "Yoshlar davlati" deb e'tirof etilayotganini inobatga olsak, ularning "Vatan" va "Ona yurt" kabi tushunchalarni chuqur anglab yetishi, O'zbekistonda istiqomat qilayotgan barcha millat va elat vakillarini yagona Vatan farzandi sifatida qabul qilishi – yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda alohida ahamiyatga ega. Bag'rikenglik, ya'ni tolerantlik — bu inson qalbining holati bo'lib, uni jamiyatda shakllantirish oson vazifa emas. Bu fazilatning samarasini ta'minlashda uning tamoyillari va jamiyatdagi asosiy dunyoqarash mezonlariga mosligi muhim o'rin tutadi. Bag'rikenglik avloddan avlodga o'tib keladigan ongiy qadriyat sifatida jamiyat barqarorligining tayanchidir. Insoniyat tarixi davomida esa til birligi va etnik yaqinlik tuyg'usi har doim insonlar o'rtasidagi birlik va hamjihatlikning poydevori bo'lib xizmat qilgan.

Hozirgi vaziyatda siyosiy tolerantlik tushunchasini aniqlab olish muhimdir. Siyosiy tolerantlik — o'zgalarning fikrlari, e'tiqodlari, urf-odatlariga sabr-toqatli bo'lish. Siyosiy tolerantlik — ijtimoiy hayotda faol qatnashuvchi, davlat ichida ham, davlatlar o'rtasida ham tartibli, madaniy munosabatlar zarurligini angelaydigan barchaga nisbatan quyiladigan talab. Tolerantlik tamoyiliga og'ishmay rioya etish-shaxslar, jamoat tashkilotlari partiyalar bilan davlat o'rtasida natijali aloqalar o'rnatishning birinchi sharti. Xoh tashkilotlar, partiyalar yoki davlatlar bo'lsin, tomonlar o'rtasida ixtilofga sabab bo'luvchi keskin siyosiy muammolar xususida muzokaralar yuritish paytida sabr-toqatli, tolerantli bo'lish qobiliyati alohida muhim ahamiyatga egadir.[8;21-27 b] Bunday holatlarda tolerantlik aslo zaiflik emas, balki shunday qobiliyatni namoyon qiluvchi tomon uchun kuchli, obyektiv jihatdan ijobiy va manfaatli fazilatdir. Tolerantlik qobiliyati o'zga tomonning barcha fikr-mulohazalari va dalil-isbotlarini tinglash, ularni puxta mushohada qilish, o'zga tomonning nuqtai nazariga xolisona yondashish, uning yondashuvdagi zaif va kuchli jihatlarini aniqlash, so'ngra shunga muvofiq ravishda o'z nuqtai nazari va taktikasiga tuzatish kiritish imkonini beradi.

O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik maqsad va vazifalari.

O'zbekiston hududida istiqomat qilayotgan xalqlarning tarixi qadim o'tmishga borib taqaladi. Yashab turgan hududimiz umumjahon sivilizatsiyasi beshiklaridan biri hamda Buyuk ipak yo'li kesishgan mintaqa bo'lganligi bilan ko'p xalqlar o'tmishidan guvohlik beradi.

Tolerantlik dolzarbligi. Shundan iboratki, O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik bo'yicha yosh avlodga bilim va dunyoqarashini boyitish, ularda bag'rikenglik va millatlararo do'stlik g'oyalarini uyg'otish, amaliy xususiyatlari davlatimizda olib borilayotgan keng islohotlar orqali amalga oshirishga qaratilganligi bilan belgilanadi.

Tolerantlik ahamiyati. O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik bu — yoshlarga xalqimizning o'tmishini aks ettiruvchi qadimgi va bugungi tarixi haqida bilim berish bilan chegaralanib qolmaydi. Yoshlarni millatparvar, vatanparvar, bag'rikeng, tolerant, ma'naviy jihatdan komil fuqaro etib tarbiyalashga xizmat qiladi. O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik orqali davlat milliy siyosatining asoslarini tushuntirish va qonunlarimizda belgilangan O'zbekistonda istiqomat qilayotgan millati, irqi va dinidan qat'iy nazar o'zbek xalqini tashkil etishi hamda barcha millatlar hamjihatlikda yashashi lozimligi, barcha bir tan-u, bir jon bo'lib respublika taraqqiyotiga o'zining munosib hissasini qo'shishi kabi ulug' g'oyaning mohiyati bilan tanishtirishga ko'maklashishdan iborat.

Tolerantlik maqsadi. Ma'lumki, o'zbek xalqining tarixi juda qadim va katta davrni hamda juda keng geografik mintaqani, shuningdek, tub burilish, yuksalish va inqiroz bosqichlarini ham o'z ichiga oladi. U xilma-xil ijtimoiy voqea va hodisalarga, turli xalqlar, har xil diniy va madaniy qatlam, g'oyaviy dunyoqarash, falsafiy oqimlarga boy, jahon sivilizatsiyasining eng qadimiy va navqiron o'choqlaridan biri hisoblanadi. O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlikning maqsadi ham tariximizni yoritish, jamiyat hayotidagi o'rnini ko'rsatib berish, tarixiy tafakkurini yuksaltirish, millatlararo munosabatlar va tolerantlikning ilmiy-nazariy jihatlarini tushuntirishdan iborat.

Tolerantlik vazifalari:

O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlikning barcha jihatlarini ilmiy tahlil etish va ilmiy asoslarini o'rganish;

Tarixiy dunyoqarashni millatlararo munosabatlar va tolerantlik asosida rivojlantirish;

Millatlararo munosabatlar va tolerantlikning ilmiy jamoatchilik tomonidan qabul qilinishi hamda o'zbek xalqning dunyoqarashini yuksaltirishdagi rolini tahlil etishdan iborat;

Yosh avlodga millatlararo bag'rikenglik munosabatlari va tolerantlik haqida ko'nikma berish, davlatlar o'rtasida iqtisodiy-siyosiy vaziyatdagi o'rni haqida tushunchalar berish.

Xulosa

Tolerantlik tushunchasini odamlar turlicha talqin qiladilar: ba'zilar uni sabr-toqat sifatida ko'rsa, boshqalar uni insoniyatning birlikda yashash qobiliyati, har kimning o'zga fikr va huquqlarini hurmat qilish sifatida tushunadilar. Yana ayrimlar esa tolerantlikni kelib chiqadigan ziddiyatlarga, noaniqliklarga va murakkab vaziyatlarga bardosh bera olish qobiliyati deb hisoblaydi. Bugungi globallashuv sharoitida esa sivilizatsiyalar negizida shakllangan va milliy madaniyatlar asosida boyib borayotgan umumiy insoniy qadriyatlar samarali kommunikatsiya va dunyoqarash vositasiga aylanmoqda. Natijada, zulmsizlik tamoyili zamonaviy inson hayoti, jamiyat va davlat faoliyatining ajralmas qismiga aylanmoqda. O'zbekistonda esa bag'rikenglik mavzusi aynan mustaqillikdan so'ng, fuqarolik jamiyati shakllangach, o'zining chinakam ahamiyatini topdi. Shu bois bag'rikenglikni jamiyatdagi totuvlik va barqaror rivojlanish uchun zarur bo'lgan insoniy tafakkur va xulq-atvorning ajralmas qismi sifatida ko'rish lozim. Bugungi kunda bag'rikenglik shaxs, millat va jamiyatning bebaho ma'naviy-ijtimoiy fazilati sifatida e'tirof etilmoqda. Uning chin mohiyatini aynan shu fazilatning hayotda amalda namoyon bo'lishi orqali anglash mumkin.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Diniy bag'rikenglik-tinchlik va barqarorlik garovi" mavzusidagi matbuot anjumanidagi nutqi.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 1992. – B. 12–25.
3. UNESCO Tolerantlik Deklaratsiyasi. – Parij, 1995. – B. 5–10.
4. Xolboev, D. *Millatlararo munosabatlar va tolerantlik*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – B. 25–30.
5. Tursunov, M. *Tolerantlik siyosati va ijtimoiy barqarorlik*. – Samarqand, 2020. – B. 18–24.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari (2017–2022 yillar). – B. 33–41.
7. OSCE hisobotlari: *Ethnic Minorities and Integration in Central Asia*, 2020. – B. 9–16.
8. Qodirov, Z. *Millatlararo murosaning psixologik asoslari*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2018. – B. 21–27..
9. *Milliy madaniyat markazlari to'g'risidagi Nizom*. – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 1994. – B. 4–7.
10. *Tolerantlik va fuqarolik jamiyati: xalqaro tajriba va O'zbekiston amaliyoti*. – Toshkent: Adolat, 2021. – B. 39–45.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabr, —2017— 2021 yillarda Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-sonli qarori.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 8 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).